

ВІДГУК
офіційного опонента на дисертаційне дослідження
Пронози-Стеблюк Катерини Володимирівни
«МЕДИКО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД ПАЦІЄНТІВ
З ПОСТКОНТУЗІЙНИМ СИНДРОМОМ»,
поданої на здобуття наукового ступеня
доктора філософії у галузі знань 05 – соціальні та поведінкові науки
за спеціальністю 053 – психологія

Актуальність дисертаційного дослідження Пронози-Стеблюк Катерини Володимирівни зумовлена унікальним збігом клінічної нагальності та наукової неопрацьованості. Сучасні збройні конфлікти створюють принципово нові виклики для медико-психологічної практики, що вимагають переосмислення традиційних підходів до діагностики та терапії наслідків бойової черепно-мозкової травми.

Український досвід останніх років переконливо демонструє необхідність розробки спеціалізованих протоколів допомоги особам, які зазнали нейротравматизації внаслідок воєнних дій, і передусім тим, у кого формується постконтузійний синдром (ПКС) як якісно відмінний стан зі стійким дезадаптуючим потенціалом.

Клінічна практика засвідчує значну неоднорідність проявів постконтузійних порушень: поєднання нейротравматичного субстрату, посттравматичних стресових реакцій та афективних розладів утворює індивідуальну патопсихологічну конфігурацію, що не вичерпується жодним із традиційних клінічних підходів і вимагає індивідуалізованого, синдромоорієнтованого терапевтичного реагування.

Слід відзначити, що повсякденна практика медико-психологічної допомоги переконливо демонструє недостатність існуючих підходів до медико-психологічної допомоги при ПКС: застосування стандартизованих фармакотерапевтичних протоколів без урахування специфіки бойової нейротравми та механізмів психологічної переробки травматичного досвіду

призводить до зниження терапевтичної ефективності, хронізації синдрому та подовження термінів відновлення.

В цьому контексті дослідження здобувачки набуває особливої актуальності, оскільки пропонує науково обґрунтовані шляхи вирішення однієї з найбільш нагальних проблем сучасної вітчизняної клінічної психології – розробки цілісної, доказової та відтворюваної моделі медико-психологічного супроводу пацієнтів із постконтузійним синдромом, адаптованої до реалій українського воєнного часу. Актуальність роботи підкреслюється також її соціальною значущістю, оскільки отримані результати можуть бути використані для оптимізації системи медико-психологічної реабілітації великої кількості громадян України як чинних військовослужбовців, так і ветеранів, які повертатимуться до мирного життя.

Отже, усе зазначене вище обумовлює наукову та соціальну релевантність дисертаційної роботи Проноза-Стеблюк Катерини Володимирівни «Медико-психологічний супровід пацієнтів з постконтузійним синдромом». Дисертація присвячена вирішенню актуальної задачі сучасної клінічної психології і спрямована на теоретичне обґрунтування та експериментальне дослідження доказовості медико-психологічного супроводу пацієнтів із ПКС, побудованого на врахуванні механізмів аперцепції, метафоризації та переробки травматичного досвіду, з подальшим підвищенням ефективності клініко-психологічних інтервенцій у цій категорії пацієнтів.

Робота має безсумнівну наукову значущість, яка полягає у тому, що вперше теоретично обґрунтовано цілісну концепцію медико-психологічного супроводу ПКС як мультифакторного біопсихосоціального синдрому з власною патопсихологічною структурою; емпірично доведено ефективність комбінованого травмофокусованого підходу, що поєднує протоколи травмофокусованої когнитивно-поведінкової терапії з аперцептивно-метафоричними техніками; введено оригінальний концепт аперцептивно-

метафоричного опосередкування травматичного досвіду як механізму трансформації фрагментованих спогадів у символічно опрацьовані образи, доступні для вербалізації та когнітивної реструктуризації; уточнено клініко-психологічну структуру ПКС у ветеранів Збройних Сил України, зокрема феномен його комбінованого, а не просто сполученого характеру з ПТСР.

Основний текст дисертації викладено на 268 сторінках. Дисертація має класичну структуру та складається з анотацій українською та англійською мовами, вступу, 4 розділів власних досліджень, аналізу й узагальнення результатів дослідження, висновків та списку використаних джерел із 167 найменувань. Роботу проілюстровано 15 таблицями й 12 малюнками, що забезпечують наочність представлення результатів.

У вступі дисертантка чітко формулює актуальність роботи, представляє мету і завдання дослідження, обґрунтовує наукову новизну та практичну значущість роботи. Методологічна основа дослідження викладена переконливо та відповідає сучасним вимогам.

Зміст першого розділу дисертаційної роботи «Теоретико-методологічні засади дослідження медико-психологічного супроводу пацієнтів з постконтузійним синдромом» представляє системний та комплексний аналіз наукових джерел з проблем бойової нейротравми у межах сучасного клінічного, нейробіологічного та психологічного знання. Слід відзначити вичерпність аналізу патопсихологічного змісту феномену ПКС: на основі синтезу вітчизняних і міжнародних реабілітаційних гайдлайнів та мета-аналізів він постає як самостійний мультифакторний синдром із власною патопсихологічною логікою розвитку, що потребує окремої концепції супроводу. Дисертантка продемонструвала вміння здійснювати науковий аналіз різномісного міждисциплінарного матеріалу, узагальнювати отримані результати та формулювати на їх основі авторські теоретичні положення, зокрема, концепт аперцептивно-метафоричного опосередкування як механізму трансформації травматичного досвіду, що є оригінальним

теоретичним внеском, який виходить за межі простого огляду літератури і надає розділу самостійної наукової цінності.

Другий розділ має традиційну назву «Загальна характеристика та методи дослідження пацієнтів з постконтузійним синдромом». Дизайн дослідження побудовано як природний клініко-психологічний експеримент із поетапною процедурою формування вибірки – від первинного скринінгу 369 учасників бойових дій до рандомізованого розподілу верифікованих пацієнтів з ПКС на дослідну та контрольну групи. Дослідження проводилося відповідно до Гельсінської декларації та стандартів GCP із позитивним рішенням Етичного комітету. Діагностичний матеріал дозволив отримати низку вагомих результатів дослідження завдяки поєднанню нейрофізіологічних інструментальних методів (ЕЕГ з аналізом P300, варіабельність серцевого ритму), міжнародно визнаних психометричних шкал (PCL-m, HADS, IES-R, MoCA, MADRS, PSQI) та клінічного неврологічного огляду в межах мультидисциплінарної команди. Ми поділяємо переконання авторки щодо необхідності саме багаторівневої, мультиінструментальної моделі оцінки стану пацієнтів із бойовою нейротравмою як єдиної методологічно виправданої відповіді на клінічну складність ПКС.

Слід наголосити на значущості третього розділу «Клініко-психологічна характеристика обстежених пацієнтів з постконтузійним синдромом», у якому представлено найбільш насичену клінічними даними частину дисертації. На основі ґрунтовного аналізу авторкою було визначено й емпірично доведено, що клініко-психологічний профіль пацієнтів з ПКС є чітко мультисимптомним і мультисистемним, а статистично значущі відмінності ($p < 0,05$) між основною групою та групою порівняння простежуються за вестибулярно-сенсорним, когнітивно-виконавчим, вегетативним та афективним вимірами.

Особливо цінним є виявлений факт, що 100% пацієнтів з ПКС мали амнезію на травматичну подію, а інтенсивність симптоматики за Cicerone в середньому на 20% перевищувала показники групи порівняння. Дані за PCL-

т засвідчили, що більше половини пацієнтів з ПКС досягають порогового рівня ПТСР, що дало підстави авторці концептуалізувати стан цих пацієнтів як комбінований, а не просто сполучений розлад. Теоретично значущим є також виявлений феномен втрати свідомості як парадоксального захисного механізму. Безсумнівною прикрасою розділу є клінічні ілюстрації, що органічно доповнюють статистичний аналіз і надають отриманим закономірностям конкретного клінічного змісту, дозволяючи простежити індивідуальну феноменологію постконтузійного синдрому в усій складності його біопсихосоціальних проявів.

Четвертий розділ «Психологічний супровід пацієнтів з постконтузійним синдромом» є центральним і найбільш оригінальним у всій роботі. На основі ґрунтового клінічного аналізу авторкою визначено базові методи психологічних інтервенцій, обґрунтовано вибір травмофокусованої когнітивно-поведінкової терапії як стрижневого підходу та розроблено авторську методику МАК «КПС» – набір із 74 фотографічних зображень, структурованих у кластери базових емоцій, потреб і поведінкових стратегій, що дозволяє «обходити» опір, дефіцити усвідомлення та труднощі вербалізації в пацієнтів із ПКС. Особливої уваги заслуговують наведені у тексті фотографічні ілюстрації карток МАК «КПС», які дозволяють читачеві безпосередньо оцінити діапазон та змістовну наповненість авторського інструментарію від образів, що відображають базові емоції та внутрішню картину хвороби, до зображень поведінкових стратегій і базових потреб. Це суттєво підвищує прозорість методики та полегшує розуміння механізмів її терапевтичного впливу.

Дисертанткою ґрунтовно описані і статистично доведені відмінності між дослідною та контрольною групами після проведення інтервенцій, що свідчить про належний рівень психологічної та методологічної культури дослідження. Результати апробації авторської програми засвідчили наявність статистично значущих ($p < 0,05$) позитивних змін за переважною більшістю

досліджуваних показників, причому найбільш чутливими виявилися показники уникання та гіперзбудження, що підтверджує теоретичний концепт аперцептивно-метафоричного опосередкування.

Обґрунтованість і достовірність наукових положень, сформульованих у дисертації, базується на глибокому теоретичному й емпіричному аналізі проблеми. Достовірність одержаних результатів забезпечена коректним застосуванням сучасного апарату статистичної обробки даних (Microsoft Excel та Statistica 6.0, параметричні та непараметричні методи, поправка Бонферроні), а загальні висновки логічно випливають з послідовно виконаних завдань дослідження. У висновках роботи цілісно представлені на достатньому рівні узагальнення сутнісні аспекти проблеми, що вирішувалася, вичерпно та змістовно відображено логіку і основні результати здійсненого дослідження.

Результати дисертаційного дослідження мають достатньо широку апробацію на численних наукових конференціях різного рівня та повністю викладені в 8 наукових працях, з яких – 3 статті у фахових журналах категорії Б, 4 статті в іноземних виданнях країн Європейського Союзу, у тому числі 1 – у журналі, що індексується наукометричною базою Scopus (Wiadomości Lekarskie, 2023), 1 розділ монографії. Є відповідні акти впровадження в практику лікувально-профілактичних закладів МО України, що свідчить про прикладну спрямованість дисертаційного дослідження.

Дисертаційна робота й анотація оформлені відповідно до чинних нормативних вимог. Зміст анотації відображає основні наукові положення дисертації. Таким чином, якісно здійснений теоретичний аналіз проблеми, застосування адекватних стосовно поставлених завдань методів дослідження та обробки даних, репрезентативна вибірка, належний аналіз та узагальнення отриманих емпіричних результатів свідчать про їхню достовірність та наукову обґрунтованість сформульованих у дисертації наукових положень та підсумкових висновків.

Загалом дисертаційне дослідження Проноза-Стеблюк К. В. справляє враження самостійної, завершеної наукової праці, що відкриває нові дослідницькі горизонти у сфері медичної психології бойової травми. Разом з тим, поряд із позитивними сторонами до змісту роботи можна висунути деякі зауваження та запитання:

1. Емпірична база дослідження сформована на контингенті учасників АТО/ООС 2014-2018 років. Зважаючи на суттєві відмінності в характері бойових дій, інтенсивності вибухових уражень та психосоціальному контексті повномасштабного вторгнення з 2022 року, чи вважає авторка отримані результати повністю екстраполяційними на сучасний контингент, і яких корективів може потребувати запропонована модель супроводу для пацієнтів із нещодавньою бойовою травмою?

2. У різних таблицях третього розділу розмір групи порівняння варіюється: в одних місцях зазначено 154 особи, в інших 132 та 129. Уточнення причин цих розбіжностей підвищило б методологічну прозорість розділу.

3. Концепт аперцептивно-метафоричного опосередкування є оригінальним теоретичним внеском авторки, однак його зв'язок із класичними теоріями аперцепції у психологічній науці та сучасними моделями використання метафори в психотерапії висвітлено недостатньо. Більш розгорнуте теоретичне вкорінення концепту в існуючі наукові традиції зміцнило б його обґрунтованість.

4. Програма медико-психологічного супроводу описана детально з огляду на зміст втручань, проте, у роботі недостатньо висвітлено її організаційний формат: яка рекомендована тривалість повного курсу, чи розрахована вона на стаціонарний або амбулаторний контекст, і якого рівня кваліфікаційної підготовки потребує спеціаліст для самостійного застосування МАК «КПС» у клінічній практиці?

Висловлені зауваження жодним чином не знижують наукової цінності цього актуального, самостійного дослідження і не можуть вплинути на

обґрунтовану вище загальну позитивну оцінку роботи. Дисертаційне дослідження має комплексний, завершений характер і розкриває нові обрії медико-психологічного дослідження вказаної проблематики.

Таким чином, на основі вищенаведеного, переконливо стверджую, що дисертаційна робота «Медико-психологічний супровід пацієнтів з постконтузійним синдромом» є завершеною науковою працею, у якій одержані нові науково обґрунтовані результати, що у сукупності вирішують важливе науково-практичне завдання сучасної клінічної психології; робота відповідає вимогам МОН України, що висуваються до кваліфікаційних наукових праць на здобуття наукового ступеня доктора філософії, а її авторка, Проноза-Стеблюк Катерина Володимирівна, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії у галузі знань 05 – соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 053 – психологія.

Офіційний опонент:

завідувачка кафедри сексології, психотерапії

та медичної психології

Харківського національного

медичного університету

д.мед.н., професорка

Маріанна МАРКОВА

ХНМУ
Загальний відділ
Підпис г. *Маркова*
Засвідчую: *Маркова*

